NOVICE
kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj IX. O sredo 28. velkiga travna (poznoživna) 1851. *List 22.*

Skrivnost zraven druge zelenjave posebno lep špargelj lahko in skoraj brez vsih stroškov zrediti *).

Libuš ali špargelj je pomladanjski vertni sadež, ki se prav lahko in po dobri ceni v mestu prodá, ker je prijetna, žlahna in zdrava jéd. Ako bi se ga hotli vsi vertnarji in vertnarice pridno poprijeti, bi si pridobili ž njim gotovo veliko dobička, ker se lože, kakor marsikter drug sadež v mestu prodá.

Poglavitne rečí, špargelj s pridam pridelovati, obstojé sosebno v tem: da se 1) na lahko vižo in brez velicih stroškov njiva za špargelj napravi, in da se 2) iz te njive, kjer je špargelj, tudi za pridelano drugo zelenjavo ali sočivje toliko dobička pridobí, kakor da bi špargeljna clo na nji ne bilo.

Ta dobiček se pridobí z dobrim gnojenjem, kakor je za zelnike navadno, in s pridnim obdelovanjem špargeljnove njive. Tako obdelovanje da posebno lep špargelj, pa tudi druge lepe zelenjave dovelj, ktera stroške za obdelovanje špargeljna popolnama splača.

Ako ravno se na na tako vižo gleštanih njivah špargelj morebiti tako dolgo ne obderží, kakor po stari navadni šegi — kar pa še ni gotovo — ne škodje to posestniku njive clo nič, ker mu obdelovanje špargeljna skoraj nič stroškov ne prizadene, in se špargelj lahko večkrat iz noviga seje.

Naprava novih špargeljnovih grêd prizadene vertnarju veliko veselja, in ni skoraj léta, da bi jez na takih tudi z drugimi sadeži obdelanih njivah več ali manj novih špargeljnovih grêd si ne napravil, na nekterih mi večidel že o 3. lélu za palc debel špargelj zrase.

Po tem predgovoru hočem popisati, kako se nar pripravniši špargeljnove njive napravijo, in scer nar poprej take, na kterih se špargeljnovo séme seje.

Ta naprava je le za tiste, ki ž njo clo nobenih stroškov imeti nočejo, ali za tiste, kterim ni nič nad tem ležeče, ali je špargelj ene léta poprej ali pozneje dober.

Njiva za špargelj mora nar manj 1 dober čevelj globoko perstí imeti, ne sme močirna biti, pa tudi, kar je le mogoče, ne kamnitna. Scer naj že bo kakoršna koli, ker se s potrebnim obdelovanjem takó poboljša. Močirna zemlja, v kteri špargelj lahko gnije, se mora poprej po izrezanih grabnih, v ktere se voda steka, na suho djati, po tem je pa tudi dobra.

Nar poprej je po tem treba, da se o jeseni dobro, popolnama zrelo špargeljnovo séme dobí, kar ni teško ga iz mestnih vertov dobiti, — le na to naj se gleda, da se od taciga špargeljna dobí, ki je nar manj en močen perst debel.

Po tem naj se, kadar koli je o jeseni — spomladi se zna scer to tudi zgoditi, pa séme pride pozneje vùn — na neprekopani njivi, postavim, na taki, na kteri se je tisto léto lep kapus (zelje) pridelal, odločijo 4 čevlje široke grede, med kterimi naj se poldrugí ali 2 čevlja široka stezà pustí. Na vsako grêdo naj se prinesó na 4 čevlje saksebi (podolgama njive) taki kupci gnojá, ki jih dva moža na tragah nesti zamoreta, in ta gnoj naj se podolgama in po sredi grêde z matiko podkoplje. Ker bo taka gnojna rajda po širokim k večimu 2 čevlja široka, bo tedaj na vsaki strani grêde 1 čevelj prazne zemlje ostalo.

Na obeh teh straneh praznih krajev naj se reže po vertnarski žnori graben tako širok, kakor se z navadno matiko na enkrat izrezati da; izrezana perst se verže na rajdo na sredi grêde; to storí, da se zemlja po sredi nakopiči, ker se mora pa z matiko enmalo poravnati.

Dno tako napravljeniga blizo pol čevlja globokiga grabna se kakor njegovi stranski plati enmalo poravna (planira) in potem se v njem 1 palc globoka gredica zavleče, v ktero se po čevlju saksebi le eno špargeljnovo zernice vseje, nikdar pa cela špargeljnova jagoda ne položí.

(Konec sledí.)

*) Prav bi bilo, da bi se tudi pri nas reja špargeljna, ki se tako lahko prodá, povzdignila, ker špargelj, kakor ga na Ljubljanskim tergu kupujemo, večidel ni veliko debelejši, kakor debela slama! Vred.

Kmetijsko orodje dolgo časa dobro ohraniti.

Za dolgočasno ohranjenje gospodarskiga orodja kmetovavci vse premalo skerbé. Potrebno je

1) vse, kar se zlomi ali le malo poškodje, berž popraviti, da se veči škodi, večim stroškam, in po tudi veči zamudi pri delu v okom pride;
2) da ne stojé vozovi, plugi, brane i. t. d. pod milim nebam, da jih dež ne premakva, in sončna vročína ne prepeka, ampak da je vse orodje vselej pod streho spravljeno;
3) kaj dobro je, vse orodje in vozove z oljnato barvo (farbo) namazati (poštrihati); stroški zató so veliko manjši kakor je dobiček te namaže, po kteri orodje še enkrat dalje terpí. Nič ni boljši za terpež lesá, kakor taka namaža.

Komur je pa oljnata barva predraga, temu svetjemo neko drugo tudi prav dobro, ki je dober kup. Naredi se prav lahko takole: pripravi si 10 bokalov vrele vode (kropa) v kotlu, in prideni 1 lot prav dobro stolčeniga beliga vitriola (weissen Vitriol); — potem zmešaj 3 maslice moke v 10 bokalih merzle vode, da napraviš prav čist močnat sok brez kep, — ta sok se med tem, da se zmiraj pridno v kotlu meša, počasi k kropu prilije. Zraven tega se 25 lotov kolofonja (to je tiste kuhane smole, s ktero godci strune na go-

slih in basih mažejo) v persteni lošeni (glazirani) posodi nad žerjavco raztopí, ta raztoplína se neprenehama pridno meša in med tem — pa prav polagama, scer ti posodo raznese — se prilije 5 funtov ribje mastí (trana). Ko je ta zmes gotova, se pridene, vedno pridno mešaje, k uni močnati in vitriolni v kotel. Na vsake 4 bokale te barve se pridene še 4 lote okra (Ocker, ki je pèrstena rumena barva) in pa 3 lote svinčene belíne (Bleiweiss).

Vse te rečí se dobijo dober kup v štacunah na prodaj.

Hoče gospodar kakošno drugo barvo imeti, ako mu rumenkasto-rujava ne dopade, naj vzame namesto okre kaj druziga. Oglje breze (Birkenkohle) naredí lepo svitlo sivkasto barvo.

Je barva pregosta, se mora stanjšati s slano vodo (vodo, v kteri je nekoliko kuhinske solí raztopljene).

Scer se mora napravljena maz na orodje gorka namazati in scer trikrat, in pa s ščetko (penzeljnam), kakor oljnata barva, dobro podelati.

Taka barva je ravno tako stanovitna in svitla, kakor oljnata, pa je desetkrat boljši kup.

Tudi za barvanje druge lesníne, vrat, okinj i. t. d. je pripravna. Tir. Woch.

Kmetijske skušnje.

(Krompir gnjiline obvarovati) so po storjenih skušnjah svetovali nekteri kmetovavci na Koroškim, 1) da je treba krompir večkrat premeniti in scer s takim iz daljnih krajev; 2) da je veliko boljši, navadni krompir pozno saditi, za Korožko deželo še le konec maja.

K stari zgodovini slovenskiga jezika.

V 1. zvezku nove knjige, jezikoslovje in zgodovino mnogoverstnih slovenskih narodov obsegajoče, ki jo je gosp. prof. dr. Miklošič ni davnej pod naslovam „Slavische bibliothek oder beiträge zur slavischen philologie und geschichte“ *) na svitlo dal in ktera se mende v rokah vsih učenih in za slovenske rečí marljivih Slavenov znajde, beremo življenje našiga slavniga rojaka Jerneja Kopitarja, kakor ga je on sam spisal. Iz tega nemško spisaniga življenjopisa vzamemo nekoliko verstic, ki častitljivo starost našiga slovenskiga jezika dokazujejo, nadjajoči se, da bomo ž njimi vstregli vsim bravcam Novíc in tudi tistim, kterim scer za bolj učene rečí ni mar. Tóle beremo ondi:

„Krajnske Slovence je življenjopisec Karlna velikiga veliko boljši poznal kot marsikteri Nemci današnjiga časa, kteri jih večkrat s Korošci mešajo. Vunder to neha napčno biti, ako se pod „Korošci“ „Goratanci“ (Karantaner) zapopadejo, kteri so se že pred Karlnam velikim, morebiti že o 4—5. stoletju (nikjer se ne bere, kadaj so v deželo prišli) dolgeč čez Koroško po Noriki in Panonii razprostili, kjer se še sedaj med Terstam in Osekam, Zagrebam in Belakam, Blatnim jezeram in Šopronam (Oedenburg) od dvéh milionov ljudí njih jezik govorí. Nekdaj, močnejši in številjniši, so segali v severnih in južno izhodnih deželah do Ine in iztoka Save; — bili so z Bulgari vred najpervi med vsimi Slaveni, ki so takraj Donave prebivali, — bili so med vsimi Slovani pervi kristjani, in njih jezik je bil tudi, kteriga sta tako imenovana slavenska apostelja Cyrilj in Metud, ki sta med njimi sperviga in poslednjič učila, k liturgiškimu, to je, cerkvenimu jeziku vsih Slavenov povzdignila. Tode omenjeni slovenski cerkveni jezik se je v Panonii le kakih 30 lét in sicer do smerti škofa in vtemeljnika Metuđa obderžal, kjer je bil pa potem, ko so bili Ogri Panonijo napadli, s keršanstvam vred zatert in pokončan; le v Bulgarii se je neprenehama do današnjiga dne obderžal. Te prigodbe so vzrok, da je poveršnim zgodovinskim pisavcam ta perva domovína slavenskiga cerkveniga jezika neznana ostala, ktero je bistroumni Dobrovsky po golih zgodovinskih primérah vganil; vunder je (ali iz nekakošne terme ali službenosti do svoje Praške okolice — se ne vé — oboje je bilo mogoče) poslednjič tudi on Bulgarijo za to spoznal. — Mesta gori omenjene prave Goratanske dežele, ki so: Terst, Belak, Ljubljana, Zagreb, Celje, Ptuje, Radgona (od Gradca, ki razun iména nič slavenskiga več nima, kakor tudi od staroslavniga Karnunta, od kteriga po mislih diakona Pavla Goratanje izhajajo, nočem nič reči) so, kakor na Českim, večidel od Nemcov naseljene, kteri pa tudi slavensko govoré, med tem, ko ljudstvo po deželi le edini slavenski jezik govorí; v imenovanih mestih se sliši tedaj dvojni jezik razun Tersta, kjer je več jezikov navadnih.“

*) Gosp. dr. Miklošič piše tudi v nemškim, kakor mi v slovenskim jeziku, vse iména, razun lastnih imén oseb, krajev, rek i. t. d. z malo začetno čerko. Vred.

Nikar obupati zavolj pravične obveljave slovenskiga jezika!

Če se ozremo na to, kar je naš narodski jezik pred malo léti bil, in na to pogledamo, kar je sedaj, moramo poterditi, da se je v sedmih létih zgodilo, kar vročokervniki v sedemdesetih pričakovali niso. Že se več ali menj po celi slovenski deželi slovensko piše, v učilnicah v slovenskim jeziku učí, že se pri kaznovavnih sodnijah in porotah slovenski jezik razlega; že taki gospodje, ki pred 5 léti na ta jezik še mislili niso, v njem ginljive govore imajo. Pri tem takim ni tedej obupati. Nemška narodnost je pred 100 léti in še pred veči protivnike imela kakor sedaj slovenska. Cesar Dragotin V. je rekel, da španjoljski jezik je vstvarjen za čast božjo, laški za petje, francoski za ljubezen, nemški pak za vajo kónj!!“ Ko bi ta cesar sedaj od smerti vstal, bi se čez svojo kratkovidnost zlo čudil. Nemška gospôda se je od nekdaj svojiga narodskiga jezika ogibala in se še dan današnji s francoskim šopiri. Boruski kralj Miroslav II. je jezik svojiga nemškiga ljudstva čertil; on je vselej v francoskim jeziku pisal in govoril. Pod Marijo Terezijo se je še po Nemškim pri mnozih sodnijah po latinsko pisalo. Kako se je do današnjiga dné vse to spremenilo! Pravica nemškiga jezika je na Nemškim obveljala. In kdo je te premembe vzrok? — iskreni možje, ki so se za izobraženje narodoviga jezika in za vterjenje narodovnosti krepko poganjali, so v ti reči zmagali. Zatorej le ne obupati tudi zastran obveljave našiga slovenskiga jezika, in le čversto naprej! Zmaga mora biti pravica! Več pa ne terja noben pravi rodoljub.

Dopis iz Amerike.

Iz dopisa našiga rojaka misionarja g. Pirca v Arbrecrochu v Indii (Ameriki) 13. marca t. m. na svojiga prijatla gosp. F. Šmidta, ki mu je lani mnogo naših rečí v Ameriko poslal, vzamemo nektere verstice v Novíce, nadjajoči se, da jih bojo naši bravci radi brali.

„Ravno ko sim skrinjo po Tebi poslanih rečí prejel — piše g. Pirc — je bila moja hiša polna šolarč-

kov pa tudi odrašenih otročjih Indianov, ki so berž kaj imeti hotli od tega, kar si mi poslal. Sosebno so hrepeneli po ličnih tablicah s podobami. Sadne peške, ki si mi jih poslal, so mojo staro ljubezin do sadjoreje, kteri sim se mogel zavolj obilnih misionskih opravkov skoraj popolnama odpovedati, iznoviga obudile. Vse peške sim berž v zemljo na vert zakopal pod 5 čevljev globoki sneg, da jih bom na spomlad berz na vert vsejal. Nadjam se, da mi bo to spomlad za vertne opravila kaj več časa ostajalo, kakor sicer, ker mi je moj škof duhovnih pomočnikov obljubil, da mi bojo zavolj moje starosti, ki že pripomoči potrebuje, misionske dela polajšali. — Drevesa, ki sim jih tukaj že sam izredil, mi donašajo že precej sadja — ali veči del nezreliga mi drugi zobje pozobljejo, kar se bo tako dolgo godilo, dokler bo sadje tukaj še bela vrana. Breskva in drugo žlahno sadje ne dozoruje tukaj dobro zavolj silniga mraza. Moje gospodarstvo obstojí le iz 2 kravic in obilo kuretine; s poljem se nisim mogel sam dosihmal veliko pečati. Ali polje mojih Indianov se od leta do leto bolj razširjuje, in vsako leto veliko poljskih pridelkov donaša. Boljši stan mojih Indianov pa je vzrok, da je verska iskrenost nekoliko bolj mlačna postala in da se razvade Evropejcov med njimi širijo. Poslednjo nedeljo sim vunder zopet veselje doživel, da je prišel iz daljniga Menominskiga naroda — 200 milj delječ en ajdovsk mladeneč k meni, da sim ga kerstil. Scer sim prav zadovolin, ako le vse tiste sv. katolški veri ohranim, ktere sim ji skozi toliko lét pridobil. — Grozno merzlo zraven tega pa vundar zlo spremenljivo vreme letašnje zime napravlja tukaj mnogo prisadnih bolezin, ktere s homeopatiko srečno ozdravljam, kar mi serca mojih Indianov močno naklonjuje. Pred 5 leti sim vsim svojim bližnjim Indianam koze stavil in jih tako hude kozne kuge rešil, ktera jih je scer zlo morila, po belih Evropejcih tu sèm zanešena. Sedaj me moji Indiani, prepričani dobrote stavljenih kóz, vedno prosijo, da bi jim koze cepil — ali dobre vcepníne (Impfstoff) mi manjka. Morebiti mi zamoreš ti, dragi prijatel! kakošne iz krajnskiga poslati. — Scer ti zamorem z veseljem naznaniti, da sim, čeravno se mi že nadloge starosti napovedujejo, vedno zdrav, in da tukaj med svojimi prostimi Indiani prav zadovoljin živim. Ravno to tudi tebi, dragi prijatel! iz serca želim, kakor celi domovíni vse dobro" i. t. d. i. t. d.

Novićar iz slovenskih krajev.

Iz Koroškega 18. t. m. Pri nas dežuje brez vse mere, in kaderbodi se sneg prikaže; zato je pa tudi taka merzota, da se bojimo, da bi nam slana žita, ki sedaj prav lepo stojé, ne uničila. Nar lepši je dozdaj rèž, posebno avstrijanska, ktere je okoli Verbe več vaganov vsejane. Ječmen nam podjéd vničuje, tako da hoče že clo zibniti. Krompirja niso mogli veliko nasaditi, ker je nam letas sémena zmanjkalo. Zdaj stojimo zastran žetve med nado in gladom; če doživimo lepo toplo vreme, in ako nas Bog toče obvarje, bomo imeli vsega dovelj, — če pa ne, bomo strašno gladovali (stradali). Tudi marljivim bčelcam deževje bero krati in kazí. Rojev smo na levem Podravju, kjer nemamo vresa, dosedaj le malo dobili. — Z našimi županstvi smo večidel prav zadovoljni; obnašajo se večidel dobro; pa vonder tudi tacih ne manjka, ki svoje uradne meje ne poznajo, in se ošabno v druge opravila vtikvajo, ktere njim ne dostojé. Tako smo za gotovo slišali, da je nek župan *) svojimu fajmoštru, tudi zastran duhovskih opravil prav ojstre ukaze dajal, in da tako tudi škof svoje županije alj srenje biti hoče! Še bolj zmožen je pa nek drug župan, ki si je, clo pravico učenike svoje županije voliti, prilastil. Prav je zastran obnašanja tega župana naša „Bčela" zdihovaje rekla: „Pridi sv. Duh!" Ta župan je tudi tistih eden, ki so se v začasnem deželnem odboru 24. aprila 1849 št. 72 in drugič 5. junia 1749 št. 78 pri našemu škofijstvu, pismeno pritožili, da duhovstvo svojih dolžnost zastran nedeljnih keršanskih naukov prav ne dopolnuje, in potrebno izpraševanje farmanov pri keršanskim nauku zanemarja. Prav radi bi tega župana pobarali: kolikokrat se je kaj sam, ker je za to tako skerben, pri keršanskih naukih znajdel? Enkrat vpije in pisari, da je premalo keršanskega nauka, drugibart pa po novinah razglasuje, da učitelju ni treba maternega jezika naroda znati. Cilj hoče, sredstvo pa ta cilj doseči, zatiruje in uničuje! Jeli morebiti hoče, da bi se terdim Slovencem, kakor so v Gorjah, keršanski nauk tudi le nemško razlagal? Ali je dro mogoče Slovence z nemško besedo v keršanskem nauku prav podučiti? — Dozdaj kamnja take modrosti koroško duhovsto še ni našlo, in perve binkošti so pa tudi že minule! Bog razsvitli pamet vertoglavcam, ki tako ravnajo!

Dvorčan.

Iz Borovelj na Koroškim. Rokodelec sim scer, in imam dosti skerbí, pa vunder kdor otročiče ima, mu je ena nar večih skerbí za dobro učilnico, v kteri se vstanoví podloga prihodnega blagostanja vsakega človeka. Zatorej se pazljivo oziram na našo učilnico že od tiste dôbe, ko sim še sam, kakor slovenski fantič, pred takrat še terdo nemškim učiteljem sedel. Takrat so bili za našo in za vse slovenske učilnice hudi hudi časi, le, hvala Bogu, da so pretekli! Dobro se bo še vsak z mano spomnil „pukštabiranja," „silabiranja," „adiranja," „suptrahiranja" i. t. d. in kako smo na vprašanje učenika „aufsogali." Nihče ni nič razumel; vsi smo se le kakor popége učili. — Za rajncim nemškim učenikam smo dobili učenika občno znaniga rodoljuba g. Somra; — kakor zvedeni zdravnik je hitro spoznal nad čem naša slovenska mladež boleha, in je začel že pred letam 1848 slovenščino v učilnico vpeljavati. Seme je padlo na dobro zemljo, hitro je kalilo in sedaj se že sad vživa. Neskončno veselje imajo otročiči s čitanjem knjig, ktere jim tukaj po nekih rodoljubih napravljena slovenska čitavnica delí. — Ali kakor vsako dobro delo svojo napoto najde, tako so bili tudi tukaj neki nemškutarji, ki so začeli učenika zabavljati, černiti in tožiti, — pa ko vse to nič ni pamagalo, je moral en 74 let star črevljar kopita in kleštro zapustiti in učeniku v škodo — slovenske otročiče nemško čitati in pisati učiti začeti!! O tej dobi pridejo g. nadzornik ljudskih šol na svojem popotovanju tudi k nam, in našo učilnico za nar boljši slovensko pohvalijo. S tem je bilo vsega hrupa konec — nemškutarji, previdši, da se s samo termo teško mir prebije, so pustili gor omenjeniga detovodja se zopet črevlarije poprijeti. Otročiči pridno v učilnico hodijo, in veliko jih v Majarjevim „spisovniku" pridno napreduje. De bi pač vse slovenske učilnice le naši enake bile. Za gotovo vémo, da naš visoko častiti nadzornik ljudskih šol, g. Šimon Rudmaš imajo resno voljo, tudi slovenske ljudske učilnice tako osnovati, da bojo ljudstvu koristne in domovini v prid. Bog jim daj ljubo zdravje!

A. Šajnik.

Novićar iz Ljubljane.

Porotne sodbe tekó na dalje. Blaža Dolinarja so porotniki, čeravno je stanovitno od konca do kraja vse tajil, po zaslišanih vsih okoljšinah in pričah, po svo-

---

*) Imé zamolčimo, ker nam ni za osebe, ampak za reč.
Pis.

jim notrajnim prepričanju enoglasno roparskiga umora kriviga spoznali, in na to ga je cesarska sodnija k smerti na vislicah (gavge) obsodila. Pričujoče ljudstvo je take razsodbe tudi pričakovalo; ker, čeravno ni Dolinarja nihče pri umoru zapazil ali zasačil, je vunder vse zoper njega govorilo, da si je vsak rekel: „On ga je umoril, pa noben drug“. Po stari sodbí, ko se je mogla po postavi vsaka pregreha dokazati, da se je res zgodila, se je marsikteri hudodelnik ojstrim razsodbam odtegnil, če je znal tudi prekanjeno tajiti, da se ni nikjer zagovoril. Sedaj mu vse tajenje nič ne pomaga, in je le prazna slama, ktero hudodelnik mlati. Menimo da iz tega vsak lahko dobroto porotnih sodb spozná, po kterih se bo marsikteri hudodelc, ki je vsih strah in grôza celi soseski, iz poti spravil, ali za zmiraj, ali saj za dalje časa. Od sodbe Dolinarju postavljeni zagovornik, g. dr. Kavčič je svojo dolžnost po postavi lepo dopolnil; on obdolženiga ni zagovarjal, da tega hudodelstva gotovo ni dopernesel, ampak je porotnikam le dvomljive rečí v resni prevdark predložil; g. deržavni pravdnik je nasproti razločno vse zadeve odkril, ki so zoper hudodelnika tako očitne bile, da nihče drug ni mogel imenovaniga ropomora doprinesti. Porotniki so po svoji vesti enoglasno razsodili, da je Dolinar tega kriv. Sodbo k smerti je hudodelnik zaslišal, brez da bi se bil na videz kaj prestrašil. Drugi hudodelnik pred poroto je bil Janez Polc iz Grabč Radoljske okrajne, mlad čverst fant 24 let star, ki je 3 hudodelstva skorej ob enim dopernesel, konja vkradil, na cesti nesramno delo doveršil in potem žensko tako vbodil, da je čez 2 dni umerla. Tajil je po stari navadi hudodelstev od konca do kraja vse. Od sodije postavljeni zagovornik g. dr. Ahačič ga je zagovarjal in sosebno razločil to, da ni nobeniga dokuza, da bi Janez Polc žensko z hudobnim namenom vbodil, jo umoriti. Tudi g. deržavni zagovornik si ni upal Polca tega morivniga namena določno okrivičiti. Porotniki so ga vsih 3 hudodelstev kriviga spoznali, vunder zastran vboda jih je 11 zoper 1 razsodilo, da ga ni z gotovim namenam dopernesel, žensko umoriti, od ktere je, ko jo je vbodil — kakor je sama še pred smertjo obstala — hitro stekel. Tudi pričujoči poslušavci so take razsodbe pričakovali. Ker po postavi v več hudodelstvih samo ena kazin, in scer nar višji obveljá — je bil Polc na 10 let v teško ječo obsojen. Ta porotna sodba ni bila pri odpertih vratih zavolj mnogih rečí, ki se niso dale očitno pogovoriti. Te porote je bil svetovavec c. k. deželne sodije, gosp. Schmalz predsednik, ki se je dosihmal nar bolj vajeniga vodnika Ljubljanskih porotnih sodb skazal, in kaj jasno in razločno poslednjič celi prigodek povzel; le škoda, da tudi on tako tiho govorí, da se zlasti zavolj derdranja vozov le malo po dvorani sliši. Ali se ne da za čas porót cesta memo porotnice zapreti? — Scer pa moramo zopet žalostno pesem ponoviti, da so se sopet za očitnost porót nar važniši rečí, namreč važni poslednji govori o krivici ali nekrivici obdolženih, po g. derž. zastopniku in g. zagovornikih nemško govorili — v sodbah z obdolženim, ki le slovenski jezik razumejo, in v pričo poslušavcev, kterih velika večína nemškiga ni razumela. Kako globoko bi živa beseda g. deržavniga pravdnika pričujočimu prostimu ljudstvu v serce segla, ako bi razumelo razodevo kriviga, in poganjanje za tó, da se po postavi pravica zgodí v prid človeštvu! Kako bi pričujoče prosto ljudstvo si tudi svoje še zmiraj napčne misli zastran postavniga zagovorjanja pregrešnika razjasnilo! Tako pa gré visoki pomén zastopnika postave in zagovornika obdolženiga za veliko večíno poslušavcov v zgubo, ako se take očitne sodbe, v kterih stopi sodija iz zaperte vradnice na javni oder občinstva, ne godé v tistim jeziku, ki ga večina poslušavcov za svojiga materniga ima! Porotniki bi ja znali scer tudi v zapertih sodíjah razsojevati, če bi ne bila cela porotna obravnava po vstavi očitnosti izročena! — 21. maja je prenočil slavni maršal Radecki na posti na Dunaj, v Ljubljani, kjer je častno sprejet bil. — Gospoda ministra kmetijstva in uka sta poslala unidan po kmetijski družbi pisateljem živinozdravništva pohvalne in zahvalne pisma za 1. del „živinozdravništva“ v slovenskim jeziku, ki ga je kmetijska družba ministrama poslala. — Mestni odbor je unidan za celo deželo koristno reč sklenil, namreč da se ima ogledovanje klavne živine in mesá za Ljubljansko mesto živinozdravnišnici izročiti. Tako bojo imeli učenci te šole obilno priložnost, se v ti važni vednosti popolnama in djansko (praktisch) podučiti vpričo svojiga učenika, ki bo klavno živino in meso ogledoval. Iz šole na deželo pridšim bojo zamogle županije takó dobro podučenim ogledovanje klavne živine in mesa nar varniši izročiti. — 1. julija se začnó opravila za Krajnsko deželo izvoljenih in v poslednjih Novicah naznanjenih notarjev. Kako pa bojo mogli nekteri notarji, kterih opravilstvo je na tako daljne kraje razširjeno, svoje opravila opravljati, je zastavica, ktere ne moremo vganiti; na priliko: notarstvo Ljubljanskiga notarja seže clo do Krajnske gore! notarstvo Kerškiga do Metlike! Taka daljava ni ne notarju ne ljudstvu dostojna. Stojí scer v ministerskim razglasu, da določene notarske okolice so le začasne, pa ne vémo, ali se bojo mogle opravila v nekterih krajih začasno opravljati; kmalo bo poprave v tem treba in več notarjev. —

Novičar iz mnogih krajev.

Po nasvetu ministerstva so cesar 7. aprila ukazali, da se ima zraven dosedanjiga bakreniga drobiža tudi bakreni denar po 3 krajc., in nov drobiž po 2 krajc. po krajcarji, pol krajcarja in vinarji kovati, ktere so začele cesarske kase 24. t. m. izdajati. Ta drobiž ima manjši in ložji biti, kakor je dosedanji bil, (iz 1 Dunajskiga centa bakra (kufra) se ima skovati za 170 gold. in 40 krajc. veljavne vrednosti), — po tem takim bo vagal denar za 3 krajc. 3 kvintelce in 3 četertinke, — za 2 krajc. 2 kvintelca in pol, — za 1 krajc. 1 kvintelc in 1 četertinko, — za pol krajc. 5 osmink eniga kvintelca, vinar pa 5 šestnajstink eniga kvintelca. Stari krajcarji ostanejo še, dokler se ne bo napovedalo, kdaj imajo jenjati. — Vse očí so sedaj v Olomuc obernjene, kjer je veliki shod našiga cesarja, ruskiga cara, pruskiga kralja, mnogih ministrov, Radeckiga, Jelačiča in druzih pervih vojskovodjev. Naš cesar je ukazal 20 kočij in veliko jezdnih konj tjè peljati. Tudi cesarski prestol (tron) so tjè perpeljali, kar v Olomučanih misel budí, da zraven druzih važnih rečí, ki se bojo v Olomucu sklenile, zna biti, da se bo cesar tudi ondi kronati dal. Kakor se bêre, bo neki ta zbor 4 tedne terpel. — Nova postava za nastánjenje vojakov (vkvartiranje soldatov) je prišla na dan. Drugo pot bomo kaj več od nje povedali. — Osnova novih vodnih postav, kakor tudi nova ženitna postava pridete kmalo na dan. — Minister kupčijstva baron Bruk se je nenadama ministerstvu odpovedal; za njegoviga naslednika so cesar viteza Baumgartnerja izvolili, ki je bil poprej v ministerstvu kupčijstva pervi za ministram. Gotovi vzrok Brukoviga odstopa ni znan. — „Narodne novine“ pišejo, da ko na Horvaškim skoraj neprenehama dežuje, je v vojvodini Serbski in doljnih krajih Slavonskiga velika suša in taka vročina, da še take mesca maja nikdar ne pomnijo.

Vnovič

Vnovič zastran Knaffelnovih šolskih milodarov.

Zastran Knaffelnovih šolskih milodarov, zavolj kterih sedaj od več straní ravno te želje slišimo, ktere smo v Novícah razodeli, se je v 20. listu iz Notrajniga častit domorodec oglasil, z nami edinih misel, vunder nam je zagotovil, da vstanovivno pismo ni od 18. julija 1755, ampak od 6. listopada 1676. In to je tudi rés. Naša pomota v dnevu vstanivniga pisma pa se je takóle primerila: V nekim prepisu tega pisma stojí, kakor je pri vradno poterjenih prepisih navada, na koncu poterjenje soglasnosti tega prepisa s pervotnim pravim pismam, in to poterjenje je od 18. julija 1755. Ta dan se je v naglosti za dan vstanovitve bral, in tako se je vrinila imenovana pomota v Novíce, ktero tukaj popravimo. Da pa zvémo celo vstanivno pismo od konca do kraja, nam je naš častiti rodoljub, gosp. prof. Kopač, ki se, kakor je našim bravcam že dobro znano, tudi krepko poteguje, za naklonitev nekterih Knaffelnovih štipendij tudi Graškim pravoslovcam iz Krajnskiga, prijazno poslal prepis celiga izvírniga pisma, za kteriga se mu serčno zahvalimo, in celiga, kakor je od besede do besede z vsimi pisnimi pogreški, v Novícah natisnemo. Nadjamo se, da bodemo s tem pervim očitnim natisam tega važniga pisma vsim svojim rojakam vstregli. Vsak se sedaj lahko prepriča, da v tem pismu ne besedice ne stojí, da mora učenec ravno le na Dunaji biti, ki hoče taciga milodara deležen biti, kar bi bil ranjki g. Knaffel v njem gotovo izgovoril, ker je tudi druge pogodbe razločno imenoval. Tisti pristavek, nad kterim bi se utegnil morebiti kdo spodtikovati, da ima „superintendent denar med štipendiste razdelovati“ je že davnej vničen, ker se ti milodari, kakor drugi, iz c. k. deželne plačilnice, plačujejo. Stanovanje delitelja (patrona) pa, kakor smo že opomnili, v tacih in enacih zadevah nič razločka ne dela, ker delitelj darú, službe i. t. d. zna v kakošni drugi deželi biti, kakor vživavec darú ali službe.

Knaffelnovo pismo, ki je milodare Krajnskim učencam v létu 1676 vstanovilo, se pa od besede do besede takóle glasí:

In den Nahmen der Allerheiligsten Unzertheilten Dreyfaltigkeit, Gott des Vaters, Sohns und heil. Geistes. Amen.

Bekhene und Uhrkunde hiemit Jedermäniglich. Ich Georg Wohinitz AA. LL. Philosophiae ac J. U. Doctor, Hof- und Gerichtsadvocat, Codicis Professor Ordinarius, Wienerischen Bistumbs Consistorial-Rath, und derzeit einer Löbl. Uralten Wienerischen Universität Rector Magnificus als weil des wohlehrwürdigen in Gott Geistlichen, auch hochgelehrten Herrn Lucæ Knäffls Theologi emeriti, und gewesten Pfahrern zu grossen Russbach Seel. Testamenti Executor, dass demnach wohlgedachter Herr Lucas Knaffl in besagten seinem Testament und letzten Willen vermög deren von Wort zu Wort folgenden Articuln und Puncten disponiret und mir anbefohlen anstatt seiner eine Gottseelige Stiftung und Fundation von seinem Haab und Guth, so ihme der gütige Gott durch seinem reichen Seegen beschert. Er Herr Knaffl auch durch seinen Fleis und Sparsamkeit erhalten, derzeit auf vier krainerische Knaben, dass selbige desto füglicher der Tugend, und fleissigen Studieren abwarten sollen, aufzurichten, darzu er von seinen verhandenen Mitteln geschaffet, dass von ihme erkauftes, und bei St. Jacob liegendes Hauss in der Statt, wie auch einen zu Grüntzing liegenden, und wegen vier Tausend Gulden executirten, auch in die Process gebrachten Freyhoff von deren Einkommen man vor das erste der Köchin mit Nahmen Anna, die ihme in währender letzter Krankheit treylich gedienet, und aufgewartet, jährlichen, so lang sie lebt, zu ihrer Unterhaltung hundert Gulden reichen, dass übrige aber der Einkommen in vier krainerische Studenten über die nothwendige Steuer, und Bau-Unkosten der Proportion nach zu gleichen Theillen abtheilen sollte. Wenn es aber geschehen wurde, dass die gemeldte Köchin sterben thäte, die benannte hundert Gulden den Stipendio zuwachsen, und der vorhandene Superintendent nach seiner Vorsichtigkeit zween andere Studenten aufnehmen soll, und demnach auf den Band die bona stabilia nicht allzeit gleiche Einkommen auch mehrerstheils (vornemlich wo die Weingartbau vorhanden) weniger als dass darauf liegende Capital tragen, als hat er disponiret, dass man gemeldten Freihoff verkaufen, zu Geld machen, und dasselbe auf Interesse anwenden soll, so auch geschehen, und ist der Hoff sammt noch einem Ggthl Exequirten Weingarten auf vier Tausend Gulden Kauffschilling und fünfzig Thaler Leikkauf, und zwar mit Vorwissen und Consens der löbl. Universität verkaufft werden, davon nun drei Tausend Gulden paar auf gewöhnliches Interesse fünf procento angelegt worden, das übrige aber, so man an den Kuafschilling mehr empfangen, der löbl. Universität wirklichen verreitet worden, bleibt nun hinfihron vor das gemeldte Stipendium das ermeldte Haus bei St. Jakob, und die anstatt des verkauften Hoffs eingenohmene dreitausend Gulden, von dessen Einkommen und Interesse man der vorgemeldten Köchin die jährliche vermachte hundert Gulden, und was über Steuer und Bau-Unkosten einzunehmen verbleibet denen vier armen Studenten nach Proportion auszutheilen, doch mit den Hauss dergestalten, dass ein Superintenden dabey wegen seiner Mühewaltung in den neu gebauten Stock des Hauses das obere Zimmer sammt den dazu gehörigen Keller, welches er Herr Knaffl allezeit in seinen allhier seyn bewohnet, und genossen, innen haben, und ohne Verraitung nutzen und gebrauchen solle. Wer aber diese Studenten aufnehmen solle, hat er vermög seines Testaments verordnet, dass anstatt des ersten seyn soll sein eigener Vetter Andreas Mathenschitz dieses Stipendium zu geniessen, so lang er lebt, den andern aber hat er benennet mein eigen Söhlein Georgium Antonium Hilarim Wohinitz, jetzo Poëseos Studiosum (welchen Gott zu seiner Ehr und Glorie lang leben lasse) so lang er studieren wird, die Aufnehmung der andern zween aber, oder in Eventum mehrerer hat er in die Discretion meiner als Superintendentis und künftiger meiner Successorum auch eingestellet, nach meinen Gutbedunken aufzunehmen, und demnach diese seine Stiftung einig, und allein dahin angesehen, Gottes Ehr zu befördern, und um Heyl und Seeligkeit seiner Seelen zu bitten, also traget das Officium gratitudinis es ohne das vor sich, dass man um empfangene Gutthaten den Gutthätern danken solle, als deponire und befehle ich hiemit in Nahmen mehrmalen gedachten Herrn Knaffls seel., dass die aufgenohmene Studenten, die dieses Stipendii theilhaftig seyn wollen, schuldig seyn sollten, vor die Seel des verstorbenen Herrn Fundatoris alle heilige Sonntag des Jahrs drey heilige Vaterunser, und soviel Ave Maria sammt den Credo zu der Ehr und Glorie der Allerheiligsten Dreyfaltigkeit andächtiglich zu betten, auch sich an denen grossen Festtagen, als Weihnachten, Ostern Pfüngsten und an den Tag aller Heiligen mit der h. Beicht und Communion zu versehen, wie auch alle Jahr an den Tag seiner Hinscheidung oder Anniversari (welcher ist der 29. Juny) vor ihme eine h. Mess zu hören, und dabei einen Rosenkranz zu betten. Wer nun darwider wissentlich handeln, und diese Requisita nicht vollzihen, oder sich sonst bösslich verhalten wurde, der soll Ipso facto das Stipendium verwürken, und ein anderer darzu qualificirter an seiner statt ersetzt werden; da ich aber Doctor Wohinitz als erster, und von den Herrn Fundatore selbsten erküster Superintendens nach den Willen Gottes mit Tod abgehen wurde, so solle Herr Rector Magnificus und Venerabile Consistorium der allhiesigen Löbl. und uhralten Universität in Wien befugt seyn, anstatt meiner einen andern Superintendenten ex Facultate Juridica, und zwar, so viel möglich einen Doctorem krainerischen Nation, weillen dieselbe besser die Subjecta Studiosorum Nationalium kennen können, zu erwählen, und zu ersetzen, welcher sodann die gehöriger Orten eingehende Zins, und Einkomnüssen der Fundation einnehmen, denen armen Studenten, wie obbesagt, austheilen, und diesem nach den hochermelten Herrn Rectori Magnifico et Venerabili Consistorio wenigst alle zwey Jahre seine richtige Raihtung thun, die Mängel davon erwarten, und zu Recht erleutern, sonsten aber ob aliquam culpam oder negligentiam der Schaden an Ihme, und seinen Erben, Haab und Guth gesuchet werden solle. Zu Urkund dessen habe ich solche Stiftung auf Pergament schreiben, und mit meiner Handschrift und Petschaft verfertigen sollen. So geschen in Wien den sechsten November Anno sechzen hundert und sechs und siebenzig.

Georgius Wohinitz m/p. J. U. D.
p. t. Rector Magnificus.

Natiskar in založnik *Jožef Blaznik v Ljubljani.*